

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Яворська Г.Х.

Автор статті розглядає теоретичні засади формування правосвідомості особистості фахівців соціономічного профілю, визначає сутність і види прояву правової свідомості особистості (суспільна й індивідуальна) та шляхи найбільш раціонального формування правовиконавчої поведінки.

Ключові слова: *правова свідомість, правова поведінка, правове виховання.*

Автор статьи рассматривает теоретические основы формирования правосознания личности специалистов социономического направления, определяет сущность и виды проявления правового сознания личности (общественное и индивидуальное) и пути наиболее рационального формирования правоисполнительного поведения.

Ключевые слова: *правовое сознание, правовое поведение, правовое воспитание.*

The author considers the theoretical basis of the formation of individual justice professionals socionomicheskogo direction, determines the nature and forms of manifestation of the legal consciousness of the individual (social and individual) and the most rational way of forming правоисполнительного behavior.

Keywords: *legal consciousness and legal behavior, legal education.*

Постановка проблеми. Забезпечення правомірної поведінки особистості передбачає формування і розвиток у неї правосвідомості. У широкому розумінні слова під правосвідомістю розуміється весь правовий досвід поведінки особистості чи групи людей. Правосвідомість виступає як одна з форм суспільної свідомості, зміст і розвиток її обумовлені матеріальними і духовними умовами існування суспільства. Як орієнтовна основа правознавчих дій правосвідомість визначає поведінку людини в сфері найсуттєвіших соціальних відносин. Її основа — не стільки знання численних правових норм, скільки усвідомлення і прийняття соціальних цінностей, які знаходять своє відображення в праві. Таким чином, особистість — суб'єкт законно-виконавчої поведінки, організація й саморегуляція якої опосередкована розвитком правової свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі правового виховання різних категорій населення присвячено чимало праць і у сучасній вітчизняній психолого-педагогічній та юридичній науці (В.Д. Бабкін, В.В. Головченко, В.К. Забігайло, М.І. Козюба, Л.М. Корнієнко, П.М. Рабинович, Є.І. Федик та інші). Науковці, з'ясували сучасні поняття, завдання, мету, зміст, принципи, функції, засоби, форми, методи правового виховання [1, 2].

Зазначеними науковцями з'ясовано, що правове виховання являє собою формування правової свідомості і правової поведінки юного громадянина.

Система правового виховання визначається характером і політикою держави. Правове виховання тісно пов'язане з громадянським вихованням, Ці напрямки виховання мають багато спільного, однак правове виховання орієнтується на свідоме сприйняття юридичних законів і правових норм і обов'язків. Сама ж правова норма являє собою ідеальну модель належної поведінки людини в суспільстві [1, 2].

Проблема формування правової свідомості у громадян нашої держави набуває загальнодержавного значення, адже право як сукупність оформлених і санкціонованих державою загальнообов'язкових норм і правил поведінки, виступає зовнішнім регулятором відносин громадян між собою і суспільством, між окремими спільнотами, регулює поведінку особи і сприяє справедливому розв'язанню будь-яких суперечностей і конфліктів.

Для досягнення загальносуспільної правосвідомості необхідно реформувати не тільки систему освіти яка склалася, але і виробити ефективні методи впливу на молодь для досягнення найбільшого правового розвитку кожної людини. Адже правосвідомість суспільства складається з трьох елементів: ідеологічних, психологічних і поведінкових [1, 2].

Мета статті полягає у висвітленні сутності правової свідомості особистості (суспільна й індивідуальна) фахівців соціономічного профілю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свідомість – це вища форма відображення світу суб'єктом, що формується в онтогенезі індивіда на основі присвоєння соціального досвіду, у процесі предметної й теоретичної діяльності, спілкування і мовної взаємодії. Свідомість починає розвиватися на основі узагальнення чуттєвих образів, які виникають при безпосередньому сприйнятті індивідом об'єктів навколишнього природного й соціального середовища, і послідовно переходить на абстрактно-теоретичний рівень, на якому суб'єкт оперує загальними поняттями за допомогою знаково-мовних символів.

У складній ієрархічно організованій системі психіки суб'єкта свідомість займає вищий соціально-психологічний рівень психічного відображення, що перебуває в постійній взаємодії з усіма іншими рівнями.

Свідомість є не тільки засобом відображення світу, але й основним засобом саморегуляції, суб'єктом своєї поведінки. На рівні особистості свідомість людини проявляється як самосвідомість, завдяки чому людина усвідомлює себе як особистість, усвідомлює свої соціальні ролі й своє місце в системі соціальних відносин, цілі й мотиви своїх учинків («Я» - концепція).

Особливою сферою свідомості особистості є правова свідомість, це і обумовлює актуальність проблеми. Адже, правова свідомість - це засвоєна суб'єктом система знань, які відображають прийнятий у даному суспільстві правопорядок, яка є основою самоорганізації соціально-нормативної поведінки [1, 4].

Суспільна правосвідомість – це відображення й прийняття більшістю громадян соціально-правових норм, прийнятих у даному суспільстві. Правові норми кодифікуються в затверджених державою нормативних актах і стають законами, обов'язковими для всіх організацій і громадян. Знання всіх законів і правових державних постанов є професійним обов'язком юристів і інших представників правоохоронної системи. Громадяни інших професій засвоюють ці норми права в процесі виховання в родині, школі, в умовах правової

освіти. Якщо ці норми відповідають інтересам більшості громадян, то вони й створюють сфери суспільної правосвідомості. Більшість громадян демократичних держав, до яких належать й країни СНД, знають і приймають основні права й обов'язки, які проголошені конституцією: право на життя, на захист честі й гідності особистості, на працю і її справедливий винагороду, на освіту, на соціальне забезпечення й т.ін., а також свої обов'язки й відповідальність за їхнє невиконання, за порушення законів. Однак недостатньо визнати правові укази й постанови, прийняті державними органами, важливо, щоб ці нормативні документи були прийняті суспільством в особі більшості його членів, а не нав'язані суспільству. Закони, прийняті вищими державними органами, повинні бути не тільки доведені до свідомості громадськості, але й санкціоновані нею шляхом проведення референдумів. Соціально-правова гармонія досяжна тільки при високій погодженості нормативних актів і суспільної правосвідомості. В іншому випадку можуть виникнути соціальні конфлікти. Суспільна свідомість впливає на сфери групових і особистих контактів своїх громадян і в такий спосіб стимулює формування індивідуальної свідомості особистості в онтогенезі.

Індивідуальна правосвідомість — це система правових понять і уяв, які властиві кожній конкретній людині. Однак індивідуальна правосвідомість не є простим відображенням суспільної правосвідомості. Відносини між ними досить складні, тому що індивідуальна правосвідомість формується в умовах різної взаємодії із законами й суспільством у досвіді кожної людини. Таким чином, індивідуальна правосвідомість характеризується, по-перше, рівнем сформованості, що залежить від обсягу й глибини засвоєння правових норм: індивід може або проявляти поверхневий рівень знання окремих норм і проявляти пасивну наслідувальну поведінку, або проявляти високий рівень правосвідомості на основі глибокого засвоєння системи правових понять і відповідної організації своїх вчинків.

По-друге, індивідуальна правосвідомість характеризується рівнем значимості для особистості конкретних правових норм, їх суб'єктивною оцінкою у зв'язку з уявою про соціальну справедливість. Залежно від конкретних умов взаємодії індивіда й суспільно визнаних правових норм, особистість може або конформно адаптуватися до цих змін, або активно засвоювати їх, або проявляти щодо них явний негативізм і навіть протидію. Наприклад, загальновизнане право на роботу і його справедливую оплату в тих соціальних умовах, де це право найчастіше не реалізується, викликає в багатьох громадян скептицизм і недовіру щодо цих норм. Так, прийняття українським парламентом закону про скасування страти при наявності високого рівня злочинності ще поки суб'єктивно не приймається багатьма громадянами.

Як бачимо, якщо більшість громадян не приймають для себе окремі закони як правильні й справедливі, то відповідна негативна їх оцінка впливає на структуру суспільної правосвідомості, поступово стимулюючи його деструкцію й перебудову.

Так, індивідуальна й суспільна правосвідомості утворюють єдину соціально-правову сферу, активно впливаючи одна на одну і перебувають у постійній динамічній взаємодії, тим самим і визначають психологічний вплив правових норм на поведінку особистості.

Правосвідомість особистості в процесі свого розвитку й функціонування виступає як складна саморегулююча функціональна система поведінки, що містить у собі процеси прийому й переробки правової інформації.

У роботі цієї системи можна виділити кілька основних функцій:

- прийом і відбір соціально значимої інформації, формування концентруальної моделі (правових знань);
- мотивованість, тобто опосередкованість раніше засвоєних суб'єктом інтересів, установок, ціннісних орієнтацій;
- цілеспрямованість на певні дії, формування програми поведінки й вибір способів дій;
- прогнозування, передбачення кінцевого результату дій, їх соціальних і особистісних наслідків;
- здійснення нормативних вчинків;
- самоконтроль на основі послідовного співвіднесення спостережуваних результатів з еталонними уявленнями про правові норми поведінки;
- оцінка отриманого кінцевого результату шляхом його зіставлення з уявленнями мети;
- корекція й нормативна перебудова поведінки у випадку одержання негативного результату.

У становленні правосвідомості важливу роль грає не тільки суб'єктивна самооцінка, але також об'єктивна соціальна (колективна) оцінка поведінки людини іншими людьми. Ця оцінка є найважливішим чинником, що стимулює інтелектуальний аналіз і емоційні переживання особистістю результатів своїх вчинків, відповідальність, прагнення до вдосконалення своєї соціально-нормативної поведінки.

Поведінка суб'єкта є виконавчою частиною його цілеспрямованої діяльності. Поведінка складається із системи рухів і дій, за допомогою яких суб'єкт реалізує цілі своєї діяльності.

Правовиконавча поведінка — це поведінка суб'єкта, що спрямована на здійснення вчинків, які відповідають засвоєним правовим нормам і моральним цінностям даного суспільства.

Різні форми девіантної поведінки звичайно пов'язані з деформаціями правової свідомості: це або неповні, або перекручені морально-правові уявлення, або повна їх відсутність у зв'язку з несприятливими умовами й методами виховання в онтогенезі [2].

На нашу думку, лише на прикладі становлення особистості підлітка можна показати, що найбільш раціональним шляхом формування правовиконавчої поведінки є:

- засвоєння змісту й соціальної ролі морально-правових норм;
- сприйняття прикладів правовиконавчої поведінки;
- практичне здійснення правових дій — вчинків, вироблення вмінь;
- свідомий самоконтроль;
- вправи на виконання правовиконавчих дій — вчинків і їх перехід у звички, які дозволяють автоматизовано (мимоволі) здійснювати правильні дії у відповідних життєвих ситуаціях;
- перехід правильних моральних і правових звичок у звички морально-

правової поведінки, завдяки чому правовиконавча поведінка стає потребою особистості.

Іноді суб'єкт має систему правових уявлень, адекватних вимогам суспільства, однак його правосвідомість ще не опирається на вміння й звички, необхідні для вольової регуляції й саморегуляції поведінки, і тоді вона втрачає практичну спрямованість. Така людина залишається бездіяльною, відступає перед труднощами, легко йде на компроміси в питаннях моралі й права. У дитячому й підлітковому віці морально-правова поведінка у формі позитивних звичок найчастіше формується стихійно на основі безпосереднього наслідування певним зразкам (поведінці батьків, ровесників, образам літератури й мистецтва), а також на основі навіювання, примусу. Однак у цих випадках правова поведінка здійснюється як несвідоме, оскільки воно не містить у собі високий рівень сформованості правової свідомості, системи правових норм і розуміння їх соціальної й особистісної значимості. Така поведінка позбавлена осмисленої орієнтовної основи і є нестійкою, нецілеспрямованою, ситуативною. Тому, формуючи в дитині звички морально-правової поведінки на основі позитивних прикладів і навіювання, необхідно в наступному вихованні, у підлітковому і юнацькому віці здійснювати правове виховання, тобто формувати теоретичний рівень засвоєння правових норм, що забезпечує свідомий вольовий контроль і самоконтроль правової поведінки. У цьому випадку правова поведінка включається в повний контур свідомо регульованої правовиконавчої діяльності. В іншому випадку правова поведінка протікає за скороченою схемою: сприйняття образу - спадкування - дія. Звичайно всі деформації правової поведінки зв'язані саме з неповнотою формування системи організації й самоконтролю правовиконавчої діяльності. Формування повноцінної системи психологічних механізмів свідомої саморегуляції поведінки є надійною основою повноцінної правовиконавчої поведінки, а також профілактики девіантної поведінки [3].

Формуючись під впливом соціально встановлених правових норм, правова поведінка за принципом зворотного зв'язку виступає найважливішим засобом регуляції відносин особистості з навколишнім середовищем.

Спрямованість таких відносин багатогранна:

— спрямованість на встановлення й підтримку оптимальних відносин між особистістю й державою на основі дотримання прав і обов'язків, установлених у державних законодавчих актах і одночасно — дотриманні своєї особистої свободи;

— установа активної позиції особистості в суспільстві, коли дотримання прав і обов'язків відбувається не за примусом або стереотипним спадкуванням, конформізмом, а на основі свідомої цілеспрямованості, дисципліни, самоконтролю; при взаємодії з різними соціальними структурами;

— організація відносин з іншими людьми як громадянами з повагою їхніх прав і свобод, із проявом високої правової культури, почуття відповідальності за долю інших людей;

- дотримання морально-правових норм у взаємодії зі членами формальних і неформальних контактних груп (навчальних, професійних, сімейних) на основі взаємної відповідальності й взаємних гарантій прав і свобод;

— самоствердження й самовизначення особистості на основі правообґрунтованих методів підтримки своєї гідності й гармонійної рівноваги між поняттям своїх прав і обов'язків перед суспільством [2, 4].

Висновки. Таким чином, правова поведінка, яка є у своїх онтогенетичних джерелах результатом адаптації індивіда до умов соціального середовища, служить необхідною умовою подальшої соціалізації й вироблення індивідуальної активної позиції в розробці й реалізації правообумовлених відносин особистості й правової структури суспільства. Отже, структуру правової свідомості становлять три складові: правові знання, правові оцінки, правові установки.

Подальшого вивчення потребує проблема визначення факторів, які впливають на складові (правові знання, правові оцінки, правові установки) структури правової свідомості особистості майбутніх фахівців соціономічного профілю.

Література:

1. Денисова О.С. Сучасні підходи до поняття та структури правової свідомості.//Вісник Луган. Ін-ту внутрішніх справ МВС України ім. 10-річчя незалежності України /О.С. Денисова - Луганськ, 2001. - № 2. - С. 46-49.

2. Запорожан І.Г. Теоретичні засади правового виховання молодших школярів//Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Серія: Педагогіка. — 2000. - №10. — С. 21-25.

3. Запорожан І.Г. Нові аспекти правового виховання молодших школярів//Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. — 1999. - №1(6). — С. 41-44.

4. Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология. — М.: Наука - 1982. - 64 с.

МОДЕЛЮВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

УДК: 378.14 + 80 + 374.26 + 327.12

Савченко К.Ю.

В статті розкрито практичну значущість запропонованих педагогічних ситуацій, як в результаті занять студенти не тільки вирішують та оволодівають знаннями з теорії професійної компетентності, але й навчаються використовувати ці знання в педагогічній практиці. Система завдань, що використовується в циклі практичних занять, дає змогу надійно закріпити вивчену тему, спонукає до творчого мислення, допомагає в набутті практичних навичок, студенти працюють із додатковою інформацією.

Ключові слова: педагогічні ситуації, професійна компетентність, спекурс.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СИТУАЦИЙ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ